

Bertha Zoltán

Születésnap i köszöntés Anga Máriának

A nyolcvanas évek derekán – antológiatermő idők sűrűjében – Egerben, a reprezentatív (Cs. Varga István szerkesztette) *Útrahívás* című, fiatal Heves megyei alkotókat sorakoztató gyűjtemény után pár évvel, *Életjel* címmel is összeállt egy néhány számot megért, szerény küllemű, szinte gépírással kinyomtatott, füzetszerű válogatás: a leghetesebb ifjú költők, írók műveiből (többek között Lőkös István, Gábor László erőfeszítéseinek köszönhetően). Ezek élén akkor tűntek fel Anga Mária erőteljes költeményei, amikor még a forrongó években nem lehetett tudni, ki érlelődik igazán jelentős költővé, s kinek vezet másfelé a pályája. De aki azon melegében elolvasta azokat a verseket, máris szinte biztos lehetett benne: ez a költő komolyan gondolja. Sűrű képiséggel, tragikumba hajló intonációval, végső egzisztenciális kérdéseket sejtető intellektualitással telített (akkor még talán leginkább Pilinszkyre emlékeztető) sorainak hatása alól senki nem vonhatta ki magát, aki igazán elmélyülten rezonált rájuk. Anga Mária lírai érzékenységét, versmondatainak delejező hullámverését Nagy Gáspártól Rigó Bélán át Vörös Lászlóig (a legendás *Tiszatáj* egykori főszerkesztőjéig) sokan igen nagyra értékelték, ezt meg is fogalmazták, s innentől kezdve már csak az lepődött meg e művek különlegességétől, aki kevésbé volt figyelmes az alkotói út alakulására. Hogy azután verseskötete jelent meg Anga Máriának, majd sorban a Lázár Ervin által is kiemelkedőnek tartott mesekönyvei, a legrangosabb kiadóknál, köztük a Móránál, hogy Herczeg István, a kiváló egri grafikusművész, majd Jankovics Marcell, a világhírű magyar rajzfilmes illusztrálja ezeket a nép- és műmesei hagyományokat egyedülálló invencióval szintetizáló elbeszéléseket, hogy televíziókban, rádiókban, felnőtt és gyerekközönség előtt olvas fel kiugró sikerrel gyakorta ő maga belőlük, hogy bábjátékát játsszák Egerben, s hogy a Kődöböcz Gábor vezette *Agria* folyóirat kiemelt helyen közli (mint megbecsült főmunkatársának is), lassan egy évtizede folyamatosan a verseit. S akkor most – születésnap i ajándék gyanánt is – megjelenik egy csodálatos – mondhatni – „opus magnum”: *Zarándokidő* címmel, a Serfőző Simon fémjelezte Felsőmagyarország Kiadónál, kívül-belül Kokas Ignác lenyűgöző festményeivel díszítve, gyönyörű borítóval (amelyet ugyancsak Herczeg István tervezett). Az átszellemítő, lélektágító Kokas-képek igazán rímelnék a könyv hangulatára: a *Magasodik égre a hangom*, a *Szerelmes beszéd*, az *Eget nyitottam* cikluscímekkel csoportosított versvilág varázslatos szféráira. A profán és szakrális dimenziókat egyszerre mozgósító, felkavaró lelkeséggel átítató atmoszférára. A konkrét tájképi elemeket elvonatkoztató, légiessé szűrő, átható természeti-kozmosz sugallatokat árasztó beszédmódra. A könyvet ajánló Hankiss Elemér szerint is a világmindenség áramába kapcsolódnak, épülnek be ezek a vallomások, amelyek „a mindennapokban

és a transzcendencia felhőiben” egyaránt járnak, s szép és felbolydító ritmusaik a létezés végső drámáihoz fűznek bennünket.

S amíg Anga Mária mesevilágát a „tüneményesen természetes logikából sarjadzó” (Ködöböcz Gábor) derű, kedves báj s a biztonságos értéktudat hangolja (úgy, hogy a népmese és a gyermektörténet tradicionális műfaji jegyei szerint felépülő esemény-sorok a jóakarát, az áldozatvállalás morális példázatait a pszichikum őstörvényeinek a megjelenítésével kapcsolják össze), addig a versek – ugyan szintén elsősorban a természeti jelenségek, élmények, képzetek (madarak, fák, hegyek) elementaritását és archaikumát („Hallani majd a fák nevetését, ahogy a tavaszon át / szaladnak a hegyek felől, utolérni a madarakat”) ötvözik egyetemes életismerettel, autentikus létezésstudattal, sodró titokérzetekkel – valamifajta borzongató fájdalommasságnak is a kifejezőivé lényegülnek. „Ott voltam, miként a könny az arcodon, ha sírsz, / vagy kráter mélyén ott van az égő láva, / menekülni, maradni is, nem volt más, csak kín, / mégis életben maradtam, földben, virágban” – fejeződik ki százféle változatban az a kesergő, fohászos, esengő létszeretet, amely egészen különlegesen sajátos tónusban keveredik a primordiális megszólalás őshangjaival. Ez az a szuverén, jellegzetes lírai formanyelv, amely stilárisan is olyannyira felismerhetővé, azonosíthatóvá teszi e költészet markánsan egyéni, egyedi poétikai karakterjegyeit. Valamit mintha felfedezett volna a költő: poézisében egyfajta tömör (mondjuk így) fél-metaforikusság dominál. Félig látvány és félig látomás; félig konkrét leírás, félig stilizáló képzelet és absztrakció; félig hétköznapi realitás és félig mitikus jelkép: ez az, ami a vizionárius képekbe torlódó leírások torkon ragadó őseréjét biztosítja a vers impulzív képpalkotó fantáziájában. Az energikusan exponált tájkép vagy életkép másrészt gyakran mint ha finom észrevétlenséggel hajlana, billenne, folya, tűnne át katartikus sorsképpé. Különböző metaforaelméletek igyekeznek (Paul Ricoeurtól Zalabai Zsigmondig) megfejteni a jelentésátvitel művészi lehetőségeit – de itt valami olyasmi történik, ami külön elemzésre, elmélkedésre volna méltó. „Mikor tenger voltam, viharral játszottam, / örvénylő testemben ringattam a Napot”; „Táncolnak az asszonyok, táncolnak a lányok, / szoknyájukon fodrozódik a tavasz, a nyár, / hegytetők fölé magasodik a vágjuk”; „Ökölből mozduló ujjaim közé / szántóföldek vitorlái feszülnek”; „A rétek harmatkendői jegesednek, / csillaggá üszkösödik a fény”; „A fák a télbe kapaszkodva magasra tartották az eget”; „Csitít a szél, pedig csak suttogok: / virágom sötét szobámban megvakul”; „Utazom, de már féltve néznek utánam a bodzabokrok, / mintha tudnák, nem vár engem senki, otthonomból elszöktek a fények”; „Fejem alatt csillagok, úgy alszom majd kiterítve az égen, / mint halottak alszanak, gyermekingfehérben”; „Nekem még kellett magát a nyár, / madár kopogtat hajnalt ablakomra, / hegytetők, templomtornyok ragyognak, // de már hallok távolról az erdők mormolását, / egyre hangosodó siratóének ez” – mindez csupa érzéki tapasztalat és merő misztérium; eleven szenzualitás és rejtelmes talány; földi benyomás és éteri sejtelem együtt, egyszerre. Mégpedig mágikus szuggesztivitással és sugárzó expresszivitással

ébresztve rá az örök törvényszerűségekre: a valóság minden porcikájában benne lélegző világlélek s a szellemi univerzumot az evilági inkarnáció teljességével betöltő megvalósulás időtlen és organikus egységének mindenhatóságára. A létezés szubsztanciájának szerves összefüggésrengetegére. Ezért valósul át a lírai én a természeti csodák szférájába, s ezért viselkedik minden teremtett lény a teremtő titokzatos elrendelése szerint. És így és ezért lesz minden személyes mozdulat, gesztus, érzés világbefolyásoló jelentőségűvé; test és lélek szakadatlan párharcát és szétszakíthatatlan egybetartozását tanúsítóvá. A kép mint fenomén pedig félig nyers valóság és félig szublimált lebegés; pillanatnyiség és érzékfölöttiség együttrezgése, egyberemegése. „Látod, ha képekben beszélek, minden egyszerűbb, / tapinthatóvá válik: a könny, az arc, a kéz, a csontban feszülő ideg.” Egyszerűbbé? Igen: mert a végtelen titkok hordozójává. Vagyis természetesen bonyolultabbá – de így igazán hitelessé.

Mert ha föld és ég morajlása, robajlása hallatszik („Megbomlott a föld és megbomlott az ég”) ezekből a sokszor aritmiásan futó vagy gördülő sorokból, akkor közel jutunk a végtelenség partjaihoz. A transzcendens ígézetek, a numinozitás emberfölötti birodalma ez – esendő és esengő emberi pszichével áhítózza azt. A „mysterium tremendum” szüntelen és elháríthatatlan jelenléte. És ez hullámoz, végig, ez zaklatja föl vagy zsongítja el a zsolozsmázó, litániás, lamentációkat idéző imádságos verssorokat és versszakokat, a szabadversszerűen hömpölygő mondatfolyamokat, az östermészeti energiákkal lüktető szövegeket és dallammeneteket. Mintha zokogást és könyörgést együtt hallanánk. Mintha ősidőktől a végidőig ebben a lélekállapotban zajlana minden velünk. Ha nem tudnánk a szerzőjét e modern-archaikus költeményeknek, elhelyezni se igen tudnánk az időben: bármikor írhatták, sírhatták, suttozhatták, kiáltozhatták volna őket. Ez a költészet örökkévalóságának záloga; a létezés kortalan megszólalása.

Anga Mária lírája annyira magával ragadó, hogy késztetést érez az ember az utánzására. Szinte folytatni akarja, amit olvasott tőle. A karakteres írókat szokták – mert lehet – parodizálni is, hiszen összetéveszthetetlen stílusuk van. Ehhez a költészethez viszont nemigen illik a paródia, mert annál keserűbb, megrendítőbb. De egyfajta stílusimitációt talán meg lehet kockáztatni. Ami következik: egy vers – Anga Mária hangvételében. Pontosabban kísérlet stílusának, szemléletvilágának a felidezésére, olyan típusú előadásban, amely mintha hasonlítana az ő versbeszédéhez. Csak tiszteletteljes kísérlet – azt kívánva jelezni, hogy költészete – motívumaival, hanghordozásával, érzelmi töltetével – milyen erős hatást kelthet olvasóiban. Íme tehát a közvetlenül nem tőle származó idézetekkel, csak jellegimitáló eszközökkel (és persze játékos célzattal) készült „plágium”, „hamisítvány” – az ilyenkor mindig felmerülő kérdéssel, kétséggel: hihető lenne-e, hogy ezt nem ő írta? S meg lehetne-e téveszteni ezzel bárkit is? – Születésnapján én ezzel a próbálkozással szeretném őt megajándékozni, együttal Isten bőséges áldását kérve további alkotómunkájára!

Csatáné Bartha Irénke

Ünnepi akkordok

Anga Máriának a 60.-ra

Hegytetőn állsz,
Hatvan havasán,
kilombosodott
évgyűrűid ága,
csend és béke
fészkel e tájon,
fészkel szíveden,
az ég köszöntőt,
parádés himnuszt énekel.

Fények ragyognak,
a szeretet mécsese lobog,
csend van és béke,
rád szentülnek
ünnepi akkordok:

Volt egyszer régen,
ki tudja merre,
nagy rengetegben
félve rejtezve
ÉLET forrása,
szarvas vigyázta,
csácsogó madárka
álmát ringatta.

Kék volt a tolla,
aranylott a csőre,
csillag szemében
rebbent a könnye,
dallá csokrozta,
örömét fénynek,
ránk sugarazta
örök reménynek.

Szálló madarak,
elszálló évek,
könnyes bánatok,
szíromló remények
szivárvány csóvát
hagynak az égnek.

Távol egy csillagpár
most épp vigyázzban áll,
Neked tiszteleg
Hatvan havasán.

Hegytetőn állsz,
Hatvan havasán,
s ha (le)szédülnél,
Isten karja vár...

Szentmártoni János

A beszélhető nyelv

Anga Mária köszöntése

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Barátaim!

Egy vallomással kell kezdenem. Bánom, hogy nem Anga Mária volt az óvó nénim annak idején. Mert Anga Mária úgy tud mesét írni (és tegyük hozzá: mesét mondani), ahogy csak kevesen. Szomorú, hogy sokan még csak nem is sejtik, micsoda kincseket rejtene a mesék. Nem csak és kizárólag a magyar népmesék, hanem a kiválóan megírt mai mesék is. A mese ősrégi műfaj, az emberiséggel egyidős. Idősebb talán a költészetnél is. Bár kezdetben még nem váltak el egymástól ezek a műfajok. A mese ugyanannyira volt költészet, mint amennyire a költészet mese. A mese – és ha valaki, akkor ezt Anga Mária biztosan nagyon jól tudja – bepillantást enged egy olyan világba, amelyről mintha már megfeledkeztünk volna. Egy olyan világba visz el minket, amely elsüllyedt bennünk, ahová legfeljebb csak az álmainkon keresztül vezethet út. A gyerek még jól tudja, hogy a mese is valóság, csak nem „úgy” valóság, ahogy a „rendes”, hétköznapi valóságot ismerjük. A gyerek lelkében nagyon jól megfér egymás mellett a tündér és a világgjáró esernyő, az óriás és a varázsporszívó. Anga Mária tudja, ismeri a gyermeki lelket. Ez pedig olyan képesség, amely csak kevesünknek adatik meg igazán. Meséit olvasva felnőtt fejjel is visszajuthatunk egy olyan világba, amely még nem hullott darabokra, ahol még ég az ég, és föld a föld, és ahol az ember még megélheti az érzéseknek és a sorsnak azt a teljességét, amely ebből a mi „szép, új világunkból” mintha már kivészett volna.

Anga Mária érezhetően sokat merít a magyar népmesei hagyományból. Azonban ez nem plagizálás vagy utánzás, hanem sokkal inkább egy archaikus hagyományra való érzékeny rátalálás. Jól ismeri népünk évezredes mesekincsét, azt az éltető forrást, amelyből aztán ő is bátran merít. Meséi jól példázzák azt a sokszor nehezen tetten érhető folyamatot, hogy miképpen tud élő maradni egy sokak által már rég meghaladottnak, avított gondolt műfaj, nevezetesen a mese. Mert mesén nem azokat a bárgyú, a különböző tévécsatornákon folyamatosan játszott szörnyűségeket értem, amelyekből hiányzik minden, ami a mesét mesévé teszi. Amit ma gyerekek milliói néznek a tévében, az bizony nem mese, csak annak hazudják nekik. Az igazi mese olyan, mint Anga Mária meséi, amelyek lényegüket tekintve nem különböznek a magyar vagy más nemzet népmesekincsétől. Meséi úgy gyönyörködtetnek és szórakoztatnak, hogy közben élni segítenek.

Mária elsősorban meseíróként ismert, és kevesebben tudják, hogy költői életműve is figyelemre méltó. „Nem is verseket ír – írja költészetéről Rigó Béla - hanem egyetlen versét írja folyamatosan. Ebben olvasztja – magas hőfokon – átlátszóvá élményeinek, érzelmeinek teljességét, közben saját lelkét leheli belé, mint az Istent utánzó üvegfüvő mesterek.” Verseit olvasva ugyanazt a tiszta, minden póztól mentes, őszinte lelket érzékeljük a sorok között, mint a meséiben. „Hitem szerint a mese az egyetlen beszélhető nyelv gyermek és felnőtt között” – írja magáról Anga Mária. Eme közvetlenség és érintetlenség nyelvét beszéli a verseiben is:

Egyszer majd levelet írok Neked.

*Talán a délután csendjében
a lépcsőn ülve, vagy a kerti padon –
mint a Tőled távolra utazók,
mert félek, hogy az egyformán
érkező évszakok özönlő ideje
egyszer csak megszakad,
és a harangszó majd
egy madár csőrében remeg.*

Levelet írok. Neked.

Télhideg papírra.

Könnyeimtől vakon.

(Levél)

Kedves Mária,

ilyen levelet kérünk még Tőled jó sokat és mesét, rengeteg mesét, hogy még a mi dédunokáink is tudják, milyen bátorság kellett ahhoz, hogy költők és hercegek legyünk egy mítoszaitól megfosztott korban.

Isten éltesen sokáig!

(Elhangzott Anga Mária Évgyűrűk című ünnepi estjén 2015. szeptember 18-án Egerben, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban.)

Ködöböcz Gábor

A versekben és mesékben élő ember

Vonások Anga Mária művészi-emberi portréjához

Az utóbbi évtizedek kvalitásos alkotásai nem hagynak kétséget afelől, hogy Anga Mária a kortárs magyar irodalom egyik legeredetibb és legfigyelemreméltóbb szerzője. Ezt az állítást vers- és mesekötetei mellett az *Agria* című folyóirat kilenc évfolyamában olvasható többtucatnyi költeménye is alátámasztja. Az egyre nagyobb ismertségnek és megbecsülésnek örvendő Anga Mária 2011-től a Magyar Írószövetség tagja. A szépen ívelő alkotói pálya egyfajta elismerését jelzi, hogy *Az aranypatájú kiscsikó* című mesekötet (2011) a Móra Ferenc Könyvkiadó gondozásában jelent meg. A Felsőmagyarország Kiadó jóvoltából napvilágot látott és a mai alkalommal bemutatásra kerülő *Zarándokidő* című verskötete is nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy Anga Mária a szélesebb irodalmi köztudatban és a szakmai kánonban is elnyerje az őt megillető helyet.

Mint ahogy régi keletű barátság és munkakapcsolat fűz bennünket össze, az ünnepeletről nem tudok szubjektivitás nélkül szólni. Úgy látom, hogy mindenképp az önnön képességeire tekintő, a legjobb lehetőségeit megcélzó, létteljességre törekvő, szuverén életsors az Anga Máriáé, ezért a Nagy Lászlótól ismerős hitvallás órá is érvényes: „... jussomért, legjobb részemért hajlok/ csonkán e mindig hiánnyal síró, / szimmetriásra tervelt világban.” Ennek megfelelően Anga Mária emberként, művészként, óvodapedagógusként, vezetőként és nemes ügyeket szolgáló közéleti személyiségként egyaránt koncepciózus, határozott értékrendet képviselő, nagy formátumú pályát mondhat magáénak.

Anga Mária tősgyökeres egriként is messzemenőleg méltó a helyi kulturális örökség Gárdonyi, Bródy, Kálnoky és Utassy életművében testet öltő magaslataihoz. Ebbéli minőségében lehet időtálló, esztétikailag érvényes és hiteles üzenete a szépre, a jóra és az igazra szomjúhozó mindenkori olvasók számára. Anga Mária őseredeti tehetséggel megáldott, sokra hivatott szerző. Van benne valami misztérium, anélkül, hogy misztikus lenne. Remekbe szabott alkotásait, roppant nyelvi erőt sugárzó verseit és emberi teljességet, romlatlanságot tükröző meséit olvasva mintha egyfolytában a halottnak hitt archaikus világ, a legősibb népi szemléletformákkal érintkező sámánok és táltosok mágikusan titokteljes világérzékelése/világteremtése kelne új életre. A spirituális tárgyiassággal ötvözött álomlátó realizmus angai alkotásmódja elemi és atavisztikus módon feltételezi a csodát, a csodába és a lélek varázshatalmába vetett erős, teherbíró hitet.

Az őseredeti képalkotó technikára és mágikus alkotóerőre alapozott angai írás-

Bertha Zoltán

Hajnalonta

(Verskísérlet Anga Mária stílusában)

Hajnalonta égig nyújtóznak a fák kitárt karjai
és a fájdalomtól kicserzett bőrű asszonyok
didergése rázza meg a kopár mezőket,
amikor a folyóvízbe hulló száraz szemű csillagok
imbolygó tűzfénye alatt a bozontos jegenyék saját árnyékukra borulnak,
akkor látom én a görcsbe rándult madarakon
az elhagyatottság szörnyű keresztjét
és riadozó koponyájuk golgotás reszketését a földi világban,
s a békés tavak tiszta tükrébe zuhanását ijedős varjaknak és zavaros ködfoltoknak,
és akkor lépek előre, csakis akkor tovább
a lábamat verdeső rögök koszorúzta időben,
hogy megfejtsem a rám szakadó szárnyas álmok és emlékek néma titkát,
hogy képzeletem többé már ne az elkóborolt vadak és szarvasok
fekete ösvényét kutassa és kaparja,
ne a gazdátlan kutyák véres sebeit mardossa,
ha már úgyis reménytelenül várom örökké
a fáradt szívű galambokat,
hogy a végtelenből ölembe sírva mégis visszaszálljanak.

Serfőző Simon

Anga Mária: Zarándokidő

Van Nagy Lászlónak egy sokak által ismert verssora, amely így hangzik: tisztának a tisztát őrizzük meg. Ez a világ azonban sohasem a tisztaságáról volt híres. A mostani sem. Tele van alávalósággal, erőszakossággal, uralkodásvágygal a másik ember fölött: kicsinálni, megmutatni neki kivel áll szemben, hogy lábhoz kushadjon, egy életre tudja meg, hol a helye.

Anga Mária számára elfogadhatatlan a becstelen élet. Nála a pénz, a gazdagság nem vált ki megkülönböztetett tiszteletet, sokkal inkább a puritánság, a másik ember segítése, az együttérzés az elesettekkel. Tele van lázadással az ellen, ami megalázó, méltatlan az emberhez. Szeretne úgy élni, hogy ami tiszta, az is maradjon, ne mocskolódna be. Ezért aztán naponta megsérül, s gyógyul is meg. Az élni akarás segíti a felépülésben, s az igazságtudata, megbocsátó emberszeretete.

Az idők változásai, személyes sorsa őt is válságokba sodorta, de elveit nem adta fel. Nem azért, mert megingathatatlan lenne, hanem mert másképpen nem tud létezni. Képtelen rá. Ez olvasható ki majd mindegyik verséből. Amelyek áttetszőek, képzeletgazdagok, ugyanakkor felzaklatók, nem hagyják érintetlenül az olvasót.

Amíg szülei éltek, segítették eligazítani az útvesztőkben, a világ kiismerésében, könnyebb volt elviselni a lelki sérüléseket. Elvesztésük óta számtalan versében őket szólítja, hozzájuk fordul: ne hagynák magára. Siratóversei megrázóak s fel-emelőek is egyúttal. A megpróbáltatások elviselésében azáltal segít bennünket, hogy szembesít az emberi élet számtalan kihívásával.

Anga Máriának tizenhét évvel ezelőtt jelent meg első verseskötete. Közben több mesekönyvvel is jelentkezett. Bábdarabjait mutatták be. Volt néhány év, amikor nem írt verset – fogadalomból –, pedig olyan pártfogói buzdították írásra, mint Bella István, Nagy Gáspár. Végül az *Agria* folyóirat főszerkesztői szólítására fogott újra tollat. S most itt az új könyv, amelybe eddigi munkáinak legjavát gyűjtötte egybe. Nem lehet kétségünk afelől: Anga Mária költői kiteljesedésének lehetünk tanúi.

(Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2015)